

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΛΟΓΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

ΙΔΡΥΤΗΣ : ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΟΣ ΠΡΩΤΟΣ
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ – ΙΟΥΝΙΟΣ
1952

Ε.Υ.Δ. της Κ.Ε.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

Ο ΣΑΙΝΣΙΜΟΝΙΣΜΟΣ*

[ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΤΕΤΡΑΔΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΣΤΗΝ ΑΙΓΥΠΤΟ]

... Τὰ 55 φράγκα, πού τούς είχαμε βάλει κιόλας χέρι, δέν κράτησαν καί πολύ γιά 8 άτομα (**). Δέν βρήκαμε γράμμα τοῦ Μπαρρώ στό ταχυδρομείο καί αὐτό μᾶς ἀπογοητεύσε λιγάκι. Ἐπρεπε λοιπόν νά ἐπινοήσουμε διάφορους τρόπους γιά νά μὴν ἐπανάληφθοῦν τὰ κακά τῆς Μασσαλίας. Ἐδῶ, τὸ πρᾶγμα εἶταν ἀκόμα πιό σοβαρό... Εἶχαμε ὁμῶς καί τὸ πλεονέκτημα πὼς εἴμαστε ἀλληλέγγυοι μεταξύ μας, καί θά βρισκόταν πάντοτε ἀνάμεσα σέ 8 άτομα μιά ἢ δυὸ εἰδικότητες ἀπὸ κείνες πού ζητούσανε στὸν τόπο αὐτόν, ὅπου οἱ τεχνίτες λείπουν γενικά. Τέτοια στάθηκε καί ἡ περίπτωσή μας. Ἐνας ἀπὸ μᾶς, μογιατζῆς βρῆκε ἀμέσως δουλειά. Ἡ εἰδικότητά του εἶταν σπάνια καί συνεπὼς πληρωνόταν καλά, πρᾶγμα πού θά τροφοδοτοῦσε κάπως τὸ κοινὸ μας ταμεῖο. Μά χρειαζόταν πολὺς καιρὸς γιά νά εἰσπραχτοῦν αὐτὰ τὰ χρήματα καί, ἐκτὸς ἀπ' αὐτό, δέν εἶταν ἀρκετά.

Δίχως ἀρχηγὸ καί δίχως ἀνώτερες διαταγές, ἡ ομάδα μας κινδύνευε νά διαλυθεῖ καί ὁ καθένας προετοιμαζόταν γιά ἕνα τέτοιο ἐνδεχόμενο κ' ἐξομολογοῦνταν στοὺς ἄλλους τὰ μελλοντικά του σχέδια.

Ἐμπιστευθήκαμε τοὺς φόβους μας στοὺς δυὸ ἀξιότιμους γειτόνους μας καί τοὺς παρακαλέσαμε νά μᾶς βοηθήσουν γιά νά βροῦμε καμιά δουλειά (...).

Πραγματικά, τὴν ἄλλη μέρα ὁ Philibert εἶχε πολλὲς ἐλπίδες γιά μένα νά προσληφθῶ ἀπὸ ἕναν ἔμπορο τῆς πόλης (**). Δυὸ ἄλλοι βρῆκανε παραδόσεις γαλλικῶν καί ἕνας πρῶην δικηγόρος θά μπορούσε νά βρεῖ μερικές ὑποθέσεις. Σιγά-σιγά ξεκαθάριζε ἡ θέση τοῦ καθενός, ὅταν μαθαί-

νομε πὼς δύο ἀπόστολοι ἀπὸ τὴ Σμόρνη(*) βρισκόταν στο ἑλιμάνι σέ καραντίνα γιά 7 μέρες. Ἐρχονταν ἀπὸ τὴ Συρία. Πήγαμε ἀμέσως στο ἑλιμάνι καί τοὺς βρήκαμε. Εἶχαν ἀρκετὰ χρήματα γιά νά περάσουμε ὅλοι ἕνα μῆνα. Ὁ Μπαρρώ θά ἐρχόταν στο ἀναμεταξὺ καί εἶχε μάθει τὸν ἐρχομὸ μας στὴν Αἴγυπτο. Ἀποφασίσαμε νά τὸν περιμένουμε χωρὶς νά πιάσουμε δουλειά. Μόνον ὁ ἐλαιοχρωματιστής, ἀπὸ τὴ φύση τῆς εἰδικότητάς του, μπόρεσε νά συνεχίσει τὴν ἐπικερδῆ ἐργασία του.

Κανονίσαμε τὰ γεύματά μας στο ξενοδοχεῖο τοῦ «Χρυσοῦ Ἀετοῦ», ὅπου συγκεντρωνόμασταν σέ ὀρισμένες ὥρες. Νοικιάσαμε ἕνα δωμάτιο στο πρῶτο πάτωμα γιά τὸ Μπαρρώ ὅταν θά ἐρχόταν, καί ἕνα ἄλλο γιά κείνους πού θά τὸν συνόδευαν. Τοὺς περιμέναμε ἀπὸ μέρα σέ μέρα... Στο ἀναμεταξὺ ἔπεσε στά χέρια μας μιά ἔφημερίδα πού εἶχε ἕνα ἄρθρο σχετικὰ μὲ τὴν ἀποφυλάκιση τοῦ Πατέρα, πρᾶγμα πού γνωρίζαμε, καί τὴν ἀναχώρησή του γιά τὴν Αἴγυπτο μὲ κείνους πού τὸν συνόδευαν. Κι' αὐτὸ μᾶς εἶταν ὀλότελα ἀγνωστο.

Τόσοι λόγοι μαζί μᾶς ἔκαναν νά ἐπιμεινουμε περισσότερο στὴ διατήρηση τῆς κατάστασης πού ὑπῆρχε.

Χρησιμοποίησαμε τὸν καιρὸ αὐτόν γιά νά δημιουργήσουμε καινούργιες σχέσεις μὲ ὄσους κατοίκους τῆς πόλης μᾶς ἔδειχναν συμπάθεια. Οἱ δυὸ ἀπόστολοι πού εἶχαν ἔρθει ἀπὸ τὴ Συρία εἶχαν ξαναπεράσει ἄλλοτε ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρεια καί εἶχαν γνωριμίες. Ἐπρεπε ἐξ ἄλλου νά προφυλαχτοῦμε μὲ ὄλα τὰ μέσα πού ταίριαζαν στὸν χαρακτήρα μας ἀπὸ τὰ ἀπρόοπτα πού μπορούσαν νά ἀναβάλλουν τὴν ἀβέβαιη ἀλλῶστε ἡμέρα τῆς γενικῆς μας συνέλευσης.

Ἡ δουλειά τοῦ ἐλαιοχρωματιστῆ ἄρχισε νά δίνει τοὺς καρπούς της, μᾶ εἴμασταν 10..

* * *

Στις 22 τοῦ Σεπτέμβρη ἔφτασε ὁ Μπαρρώ μὲ τρεῖς ἄλλους ἀποστόλους, πού θέ-

(*) Ὁ Urbain καί ὁ Cognat.

* Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο καί τέλος.

(**) Σ' ἕξη μέρες, εἶχαμε ἐξαντλήσει ὅλα μας τὰ χρήματα.

(***) Εἶχα δουλέψει στο ἔμπόριο μερικὰ χρόνια τῆς ζωῆς μου. Ὑπῆρχε λοιπόν ἀνάμεσα στο Philibert καί σέ μένα μιά συγγένεια πού μᾶς συνέδεσε μὲ φιλία. Προσφέρθηκε ἰδιαίτερα νά μὲ βοηθήσει καί οικονομικά, πρᾶγμα πού, χωρὶς νά τὸ ἀρνηθῶ, τὸ ἀνέβαλλα ἀπὸ μέρα σέ μέρα (εὐτυχῶς δέν μᾶς χρειάστηκε).

λησαν να τον ακολουθήσουν στην Αίγυπτο (*). Οι υπόλοιποι της ομάδας του, για λόγους που επαναλήφθηκαν αργότερα και σε μας με ανάλογο τρόπο, τον είχαν εγκαταλείψει, γιατί δεν παραδέχονταν πια αυτό το είδος δράσης στον κόσμο.

Είταν η δεύτερη φορά που ο Μπαρρώ έκανε την εμφάνισή του στην Αλεξάνδρεια και όμως ο έρχομός του έκανε αίσθηση στην ευρωπαϊκή κοινωνία. Το τόσο καινούργιο και τόσο παράξενο θέμα, που η εύγλωττία του ανέπτυξε με τόσον θαυμαστό τρόπο, είχε ενθουσιάσει και καταπλήξει τους πιο αδιάφορους και είχε εμπνεύσει και στους πιο ειρωνες το σεβασμό. Από περιέργεια ή και από πραγματικό ενδιαφέρον ίσως, έπιζητούσαν ακόμα τις ποιητικές του εξάρσεις. Του έγινε μια πολύ καλή υποδοχή.

Αλλ' ο Πατέρας έρχόταν, κι' όριζε σε όλους τους αποστόλους της Ανατολής σαν τόπο συνάντησης την Αλεξάνδρεια, το πᾶν προηνούσε μια καινούργια φάση στην αποστολική δράση. Ο Μπαρρώ αποφάσισε να κρατήσει σιωπή και περιορίστηκε να μας βάλει να ψάλλουμε τους θρησκευτικούς μας ύμνους σε συγκεντρώσεις που οργανώθηκαν γι' αυτό τον σκοπό από τους προύχοντες αυτής της πόλης. Και η κατάσταση μας εξακολούθησε η ίδια.

Τό ίδιο βράδυ του έρχομού του, ο Μπαρρώ συγκάλεσε μια ειδική σύσκεψη όλων των αποστόλων. Μας ανακοίνωσε τα γράμματα που είχε λάβει από τον Πατέρα, τη συμφωνία τους με τις νέες οδηγίες του κλπ.

Ο Μπαρρώ είχε έρθει δίχως χρήματα και είμαστε τέσσεροι παραπάνω. Το μοναδικό μας έσοδο από την εργασία του έλαιοχρωματιστή καταντούσε σωστή κοροϊδία, τό ταξίδι του Πατέρα ίσως να κρατούσε πολλές μέρες και πριν φτάσει θά μας τάραζε ή πείνα. Πολλοί λόγοι μας έκαναν όλους ανεξαιρέτως να αισθανόμαστε την ανάγκη μιας άτομικής και σύντομης διασποράς. Μά' αφοῦ θάρχόταν ο Πατέρας, δεν θελήσαμε ν' αναλάβουμε καμιά πρωτοβουλία.

Στην ελεύθερη συνοικία γίνονταν έργα επέκτασης. Οι οικοδομές και οι επιχωματώσεις μας προσφέρονταν σαν μοναδικά μέσα ομαδικής χειρωνακτικής εργασίας. Η ανάγκη έκανε τό Μπαρρώ να τό επιχειρήσει κι' αυτό. Έξ' άλλου δεν θά κάναμε και τίποτα περισσότερο από κείνο που πολλοί από μας είχανε ήδη κάνει στη Γαλλία. Στην Αίγυπτο όμως τό γεγονός αυτό θά προξενούσε άλλη έντύπωση. Οι προλήψεις στο σημείο αυτό είχαν διαφορετικές

και μάλιστα αντίθετες. Χρειάζόταν, για να τολμήσουμε κάτι τέτοιο, να συντρέχουν όλοι οι σοβαροί λόγοι που μας εξανάγκαζαν να τό αποφασίσουμε.

Ο Μπαρρώ ως τόσο, που η εϋθύνη τον έσπρωχνε στά έσχατα αλλά έντιμα μέσα, διαπραγματευόταν ήδη την υπόθεση. Μερικοί όροι όμως, που του φάνηκαν προσβλητικοί για μας, τον ανάγκασαν να εγκαταλείψει αυτήν την ιδέα. Έπέτρεψε λοιπόν τη διασπορά και άφησε ελεύθερο τον καθένα από μας να κάνει ό,τι θελήσει.

Οι μέρες κυλούσαν άτονες ενώ περιμέναμε να ξεσπάσει ή κρίση, όποτε ένας νεοφερμένος αποκατέστησε την ήρεμία μας.

Ένας άποστολος (*) που ο Πατέρας είχε στείλει πιο μπροστά από τη Μασσαλία για να μελετήσει τη χώρα και να του στείλει τις πληροφορίες που ήθελε να χει πριν εμφανισθεί ο ίδιος στην πόλη, έκανε ένα εξαιρετικά γρήγορο ταξίδι (12 μέρες). Έφτασε στις 2 του Οκτώβρη. Είχαμε αρχίσει πριν από λίγες μέρες να ζούμε με πίστωση στο ξενοδοχείο χωρίς να ξαίρουμε που θά κατέληγε αυτή ή ιστορία. Μην έχοντας προβλέψει τη δύσκολη κατάσταση όπου μας βρήκε, δίσταζε αν έπρεπε να ξοδέψει για μας τά χρήματά του, που είχαν άλλωστε περιορισμένα, ή αν έπρεπε να μας αφήσει να διασκορπιστούμε πριν φτάσει ο Πατέρας, που κι' ο ίδιος άγνοούσε τις διαθέσεις... Τελικά έκρινε πως έπρεπε να μας ενισχύσει αφοῦ ή κατάσταση μας ήταν άμεσο αποτέλεσμα της άναμονής του Πατέρα. Μας βοήθησε λοιπόν να ξεοφλήσουμε τό ξενοδοχείο.

* * *

Ο καιρός δεν εϋνόησε τό ταξίδι του Πατέρα. Έφτασε μόλις στις 24 του Οκτώβρη (**). Στις 25 μας δέχτηκε στο καράβι, όπου πήγαμε να τον χαιρετήσουμε και να τον άσπαστούμε. Την Κυριακή, 27 του μήνα, περάσαμε όλη τη μέρα μαζί του πάλι άπάνω στο καράβι. Βγήκε στην ξηρά κατά τό μεσημέρι για να επισκεφθεί την πόλη και τά περίχωρα. (Γυρίσαμε όλοι μαζί στο βαπόρι τό απόγευμα και ο Πατέρας μας έκανε τραπέζι. Γιορτάσαμε τον έρχομό του και την άποφυλάκισή του με μία μουσική βραδυά, όπου μας επέτρεψε να προσκαλέσουμε και μερικούς φίλους μας από την πόλη).

Ο Πατέρας ήταν σοβαρός και επιφυλακτικός. Μιλούσε λίγο και συζητούσε κατά προτίμηση με τό Μπαρρώ. Είχαμε όλοι τό προαίσθημα μιας διασποράς και δεν γελιόμασταν. Μόλις γυρίσαμε στην πόλη ο Μπαρρώ συγκάλεσε μία σύσκεψη και ζήτη-

(*) Ο David, ο Granai και, λίγες μέρες πριν, ο Aigris που έρχόταν από την Κύπρο, όπου είχε τη γνώμη πως έπρεπε να πάει.

(*) Ο Duguet.

(**) Είχε ξεκινήσει από τη Μασσαλία στις 22 του Σεπτεμβρη 1833.

τησε τή γνώμη τοῦ καθένα μας γιά τὸ πῶς ἀντιλαμβάνονταν τὴν ἀποστολική δράση στήν Ἀνατολή. Ἡ κοινή ἀπάντηση εἶταν: ἡ διασπορά. Ὁ Μπαρρῶ παραιτήθηκε ἀμέσως ἀπὸ κάθε ἐξουσία τοῦ ἀπάνω μας. Ἡ «Συντροφιά τῆς Γυναίκας» (Comragionnages) διαλύθηκε καὶ ἔπαυε κάθε ἀμοιβαία ἀλληλεγγύη. Ὁ καθένας, παίρνοντας τὴν εὐθύνη τῶν πράξεών του, θὰ εἶταν πιά ἐλεύθερος νὰ δράσῃ σύμφωνα μὲ τὴ θέλησή του καὶ τὶς προσωπικὲς ἰκανότητές του. Ὁ Πατέρας εἶχε ἤδη παραιτηθεῖ ἀπὸ κάθε ἐξουσία ἀπάνω μας πρὶν ἀκόμα μπεῖ στὴ φυλακή. Τὸ ὅτι κ' ἔπειτ' ἀπὸ τὴν παραίτησή του ἐξακολουθοῦσαμε νὰ συμμορφωνόμαστε καὶ στίς παραμικρότερες ἐπιθυμίες του, δὲν εἶταν παρά ἡ ἐκδήλωση τῆς ἀφοσίωσής πού μᾶς γεννοῦσε μιὰ σωφροσύνη καὶ μιὰ καλωσύνη πολὺ ἀνώτερη.

* * *

Δὲν χρειάστηκε, πραγματικά, παρά νὰ πατήσουμε τὸ πόδι μας στήν Ἀνατολή γιά νὰ πεισθοῦμε πῶς εἶταν ἀπρόσφορα τὰ μέσα δράσης πού διαθέταμε γιά νὰ ἐπηρεάσουμε τὴ φύση τῶν λαῶν αὐτῶν, πού εἶταν καινούργιοι γιά μᾶς. Καὶ πρῶτα πρῶτα, ἀφοῦ ἀγνοοῦσαμε τὰ ἦθη τους, πού εἶταν τόσο διαφορετικὰ καὶ μάλιστα τόσο ἀντίθετα μὲ τὰ δικά μας, μὲ ποιὸς ὅρους σύγκρισης θὰ μπορούσαμε νὰ τοὺς ἀναπτύξουμε θεωρίες τόσο καινούργιες, πού πηγάζανε, εἶναι ἀλήθεια, ἀπὸ μιὰ κοινή ἀρχή σὲ ὄλους τοὺς λαοὺς, μὰ πού παρουσίαζαν ἀπειρες ποικιλίες στήν ἐφαρμογή τους, ὅπως καὶ κάθε κλίμα, κάθε ἔδαφος καὶ οἱ ἀνάγκες κάθε λαοῦ καὶ κάθε ἀτόμου. Μὲ ποιά χρώματα¹⁵, μὲ ποιὲς μορφές μπορούσαμε νὰ παρουσιάσουμε στὴ φαντασία τους τὴν εἰκόνα τοῦ μέλλοντος, ἀφοῦ δὲν γνωρίζαμε τὴ φύση τῶν ἐπιθυμιῶν τους καὶ τῶν προσδοκιῶν τους; * Ἀφοῦ δὲν ξαίραμε τὴ γλώσσα τους, δὲν κινδυνεύαμε νὰ παραποιηθοῦν οἱ ἔννοιες τῆς διδασκαλίας μας ἀπὸ τοὺς διαφόρους ἀνιδεοὺς πού θὰ τοὺς τίς μετέδιδαν; Πρὶν νὰ γνωρίσεις τὴ συνείδηση μιᾶς κοινωνίας, πῶς νὰ τολμήσεις ν' ἀπευθυνθεῖς στὰ πάθη, ριψοκινδυνεύοντας νὰ σκορπίσεις σ' αὐτὴ τὴν ἀταξία καὶ τὴν ἀμφιβολία ἀντὶ τὴν εἰρήνη πού ἐπιθυμοῦμε;

Ἄνιδεοὶ ὅπως εἴμασταν γιά τὰ ἔθιμά τους καὶ διαποτισμένοι ἐμεῖς οἱ ἴδιοι ἀκόμα ἀπὸ προλήψεις, πού μὲ τὴν καινούργια μας πίστη εἶχαν φυσικὰ ἀτροφήσει σημαντικὰ μὰ δὲν εἶχαν ἀκόμα τελείως ξερριζωθεῖ, δὲν ὑπῆρχε φόβος νὰ σοκάρομε τοὺς περισσότερους πού θὰ πλησιάζαμε μὲ τὰ παράξενα καὶ ἴσως γελοῖα γι' αὐτοὺς φερσίματά μας;

(*) Τὰ συστατικὰ στοιχεῖα τῆς εὐτυχίας ἐνὸς λαοῦ δὲν ἔχουν συχνὰ καμμιά σχέση μὲ τὰ στοιχεῖα ἐνὸς ἄλλου λαοῦ.

ἸΑφοῦ γιά νὰ ἐπιδράσει κανεὶς ἀπάνω σὲ μιὰ κοινωνία κατὰ τρόπο εὐεργετικό, πρέπει πρῶτα νὰ τὴν ἀγαπήσει καὶ ν' ἀγαπηθεῖ ἀπ' αὐτὴ, πῶς μπορεῖ νὰ τὸ κατορθώσει αὐτὸ ἂν δὲν ἔχει ζήσει ἀρκετὸν καιρὸ τὴν ἰδιαίτερη ζωὴ της, ἂν δὲν ἔχει γοιώσει καὶ δὲν ἔχει συμμεριστεῖ τὴ φύση τῶν συμπαθειῶν της, ἂν δὲν ἔχει μπεῖ σ' ὅλες τὶς λεπτομέρειες τῆς δημόσιας καὶ τῆς ἰδιωτικῆς τῆς ζωῆς; Μὰ καὶ ἂν ἀκόμα παραδεχτοῦμε πῶς εἶναι δυνατὸ σ' ἕναν ξένο νὰ φτάσει σ' αὐτὸ τὸ σκοπὸ (ἔχουμε ἀρκετὰ τέτια παραδείγματα), μόνον μὲ τὸν καιρὸ καὶ μὲ μιὰ ἐπίμονη ἐπιδίωξη τοῦ σκοποῦ, θὰ κατορθώσει ν' ἀποκτήσει τὴν ἀπαραίτητη ἐκείνη ἰθαγενοποίηση γιά παρόμοιο ἔργο. Πρέπει πάντα ν' ἀφιερῶσει ἕνα μέρος τῆς ζωῆς του, κάποτε μάλιστα κι' ὀλόκληρη τὴ ζωὴ του, ἀνάλογα μὲ τὴν ἔκταση τοῦ ἔργου πού ἀνέλαβε, καὶ τὴν περισσότερο ἢ λιγότερο καλὴ συστηματοποίησή του καθὼς καὶ τὰ ὕλικά μέσα γιά τὴν πραγματοποίησή του¹⁶.

Ὁ καθένας μας, λοιπόν, μόνον ἀφοῦ σχημάτισε λίγο ἢ πολὺ σαφὴ ἀντίληψη γι' αὐτὲς τὶς κύριες δυσκολίες, κατὰλαβε πῶς ἡ ἴσαμε τότε ἀποστολικὴ μορφή τῆς ἐξάπλωσης ἔπρεπε νὰ δώσει τὴ θέση της σὲ μιὰν ἄλλη, ἐντελῶς ἀντίθετη, τῆς συγκέντρωσης, μὲ ἄλλα λόγια δηλαδή (ἀφοῦ εἶχαμε διδάξει ἔπρεπε μὲ τὴ σειρά μας νὰ διδαχτοῦμε. Ἀφοῦ εἶχαμε ξοδέψει, εἶχαμε ἀνάγκη νὰ ξαναποχτήσουμε, συνεχίζοντας νὰ ἐντυπώνουμε σὲ κάθε μας πράξη, τὴ σφραγίδα τῆς πίστεως μας)¹⁷.

Μ' αὐτὲς τὶς διαθέσεις διασκορπιστήκαμε γιά νὰ διαδώσουμε ὅλες τὶς συνήθειες τοῦ κόσμου, [ὅπως εἶχαν κάνει καὶ οἱ ἀπόστολοι τῆς Σμύρνης μὲ τὸν Μπαρρῶ]¹⁸. Μερικοὶ ἔμειναν στήν Ἀνατολή ὅπου νόμιζαν πῶς εἶταν ἀπαραίτητοι, ἄλλοι ἐπέστρεψαν στήν Εὐρώπη, ὅπου νόμιζαν πῶς τοὺς καλοῦσαν.

Οἱ περισσότεροι, γιά λίγο ἀκόμα διάστημα, διατήρησαν τὴ στολή. Στὸ Κάιρο τὴ φοροῦσαμε ἀκόμα. [φαίνονταν πῶς, ἀντὶ νὰ τὴν εὐγνωμονοῦμε γιά τὶς παλιές ὑπηρεσίες της, θὰ τὴν προσβάλλαμε ἂν τὴ βάζαμε στὰ ἄχρηστα ἀντικείμενα ἢ ἂν τὴν μεταποιούσαμε τόσο ὥστε νὰ γίνῃ ἀγνωρίστη. Ὑπῆρχε ὁμως καὶ ἕνας ἄλλος λόγος ὄχι λιγότερο ἰσχυρὸς: πῶς μόνον αὐτὴ τὴ φορεσιά εἶχαμε καὶ δὲν μπορούσαμε παρά μόνον αὐτὴ νὰ ἔχουμε. Τὸν λόγο τὸν μαντεύετε. Ἀλλὰ ὅσο περνοῦσε ὁ καιρὸς καὶ ὁ καθένας εὕρισκε μιὰ θέση καὶ μπορούσε νὰ διαθέσει ἕνα ἀρκετὸ ποσὸ ἢ νὰ δώσει ἐγγυήσεις στοὺς ράφτες καὶ τοὺς ἐμπόρους, πού ὡς τότε ἔκαναν ἐλάχιστες πιστώσεις στήν περίφημη πενία μας, ἢ παλιά μας στολὴ ἄρχισε σιγά σιγά νὰ ἐξαφανίζεται κι' αὐτὸ μᾶς λυποῦσε κάπως, δίνοντας τὴ θέση της στὴ σκούρα,

E. KATHIPII
IOANNINA 2008

στενή καὶ διόλου ποιητικὴ εὐρωπαϊκὴ φορεσιά ἢ στὸ φαρδὺ καὶ κυματιστὸ τούρκικο, ἀράπικο ἔνδυμα ἢ στὸ νιζάμ (φορεσιά τοῦ στρατοῦ ποὺ συντηρεῖ ὁ Πασᾶς). Μὲ τὸν καιρὸ ἔλειψε ἐντελῶς ὅπως θὰ συμβεῖ κάποια μέρα καὶ σὲ μένα ποὺ σᾶς μιλῶ καὶ σὲ σᾶς ποὺ ἔχετε τὴν καλωσύνη νὰ μ' ἀκοῦτε] ¹⁹.

Ὁ Πατέρας ἀποβίβαστήκε τὴν 1 τοῦ Νοέμβρη καὶ πῆγε ἀμέσως στὴ διώρυγα τοῦ Μαχμουντιέ ποὺ ὀδηγεῖ στὸ Νεῖλο γιὰ νὰ τραβῆξει ἀπὸ κεῖ στὸ Κάιρο. Τὸν συνώδευαν ὅσοι εἶχαν ἔρθει μαζί του ἀπὸ τὴ Γαλλία.

Παραβρεθῆκαμε πάλι ὄλοι μας στὴν ἀναχώρησή του. Ἡ ἱκανοποίησις, σκορπισμένη σὲ ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου του, ἔδειχνε φανερά πὼς εἶταν εὐχαριστημένος γιὰ ὅσα εἶχαν συμβεῖ. Μὰ καὶ μεις, ποὺ εἶχαμε λυτρωθεῖ ἀπὸ μιὰ κατάστασις ποὺ εἶχε καταντήσει ἀνυπόφορη, ἀνταποδίδαμε στὸν Πατέρα, ἀποχαιρετώντας τον, τὴν ἔκφραση τῆς χαρᾶς μας.

Ὁ Μπαρρῶ μαζί μὲ τὸν ἐλαιοχρωματιστὴ καὶ δύο ἄλλους ποὺ ἔμειναν στὴν Ἀλεξάνδρεια, ἀνέλαβαν νὰ ἐξεοφλήσουν τὰ πρόσφατα χρέη τοῦ ξενοδοχείου. Καὶ τὴν ἄλλη μέρα ὁ καθένας εἶχε πάρει τὴν ἀπόφασή του...

* * *

Ὅταν ἀλληλοανακοινώσαμε μεταξύ μας τὰ μελλοντικὰ μας σχέδια, ἔτυχε ὁ Combes * καὶ ἐγὼ νὰ ἔχουμε τὸ ἴδιο σχέδιο. Ἀπὸ καιρὸ εἶχαμε ἀποφασίσει νὰ ἐπιχειρήσουμε ἓνα ταξίδι στὴν Ἄνω Αἴγυπτο, Νουβία, Σουδάν καὶ Ἀβησσυνία. Μιὰ δίψα μακρυνῆς περιήγησις μᾶς βασάνιζε, ἢ ἐπιθυμία νὰ γνωρίσουμε τὶς λίγο γνωστὲς ἀφρικανικὰ φυλές, ἢ μιὰ ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη ν' ἀποκτήσουμε πείρα, ἢ ἡ ποίηση ἑνὸς περιπετειώδικοῦ ταξιδιοῦ; Ποιὸς ξαίρει;

Μ' αὐτὴ τὴν ἀπόφασιν φύγαμε γιὰ τὸ Κάιρο στίς 3 τοῦ Νοέμβρη, 48 ὥρες ἔπειτ' ἀ-

* Ὁ Combes εἶταν εἴκοσι χρονῶν καὶ παρ' ὅλο ποὺ τὸν περνοῦσα 9 χρόνια, ὑπῆρχε στοὺς χαρακτήρες καὶ τῶν δύο μας, ποὺ σὲ πολλὰ σημεῖα διαφέραμε, μιὰ ταυτότητα προθέσεων καὶ μιὰ ἀναλογία σκοπῶν. Ἀπ' αὐτὰ τὰ δύο πῆγαζε ἡ ἀπαραίτητη ἁρμονία γιὰ τὴν ἐπιτυχία τοῦ σχεδίου μας. Ἐχοντας ἐμπιστοσύνη στὸν ἀμοιβαῖο μας σύνδεσμο εἶχαμε δεχθεῖ, χωρὶς νὰ τοὺς ἀποσιωπήσουμε ὅλους τοὺς κινδύνους καὶ τὶς εὐθύνες μιᾶς ἐπιχειρήσεως, ὅπου πιθανὸν θὰ συναντούσαμε ἐμπόδια καὶ δυσκολίες ποὺ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ προβλέψουμε τὸ τέρας. Ἐφοδιασμένοι μὲ ὅλες τὶς πληροφορίες, ὀδηγίες καὶ συστατικὰ γράμματα, ποὺ θὰ μᾶς εἶταν χρήσιμα ἂν ὄχι ἀπαραίτητα, ἀφήσαμε στὴν τύχη τὴ φροντίδα νὰ μᾶς ἐξασφαλίσαι τὰ ὑλικά μέσα καὶ δὲν διστάσαμε περισσότερο.

πὸ τὸν Πατέρα. Τρεῖς ἄλλοι (*) ποὺ πῆγαιναν κ' ἐκεῖνοι στὸ Κάιρο, ἐνώθησαν μαζί μας. Τὴ μεθεπομένη συναντήσαμε τὸν Πατέρα (...) στὴν ἄκρη τῆς διώρυγας, νὰ ἐπιβιβάζεται στὸ Νεῖλο (...).

Οἱ ἀποσκευές μας εἶταν οἱ πιὸ ἀπλές καὶ εἴμασταν περίφημα κατοχυρωμένοι ἀπὸ κάθε κλεψιά: δὲν εἶχαμε τίποτα ποὺ νὰ ἀξίζει γιὰ νὰ τὸ κλέψουν. Ἔτσι κοιμόμασταν ἡσυχοί. Τὶ μεγάλο προνόμιον ἢ φτώχεια. Γιὰ τὸν ἴδιο λόγον δὲν εἶχαμε κάνει καμιὰ προμήθεια, ὅπως τὸ συνηθίζουν οἱ εὐρωπαϊοὶ ταξιδιωτὲς (...). Εἶχαμε τὸ ποτάμι γιὰ νὰ μᾶς ξεδιψάσει, γιὰ νὰ πλύνει τὰ κορμιά μας καὶ τὰ ρούχα μας (...). Ζήσαμε, ὅσο κράτησε τὸ ταξίδι μας σάν τοὺς ἄραβες φελλάχους (χωρικοὺς) δταν ταξιδεύουν.

Ἐπιτέλους, στίς 8 τοῦ μηνός, τὸ ἀπόγευμα, διακρίναμε τὶς Πυραμίδες (...) καὶ στίς 9 τὸ πρωί, ξεχωρίσαμε τὸ Κάιρο νὰ λογχίζει τὸν ἀέρα μὲ τοὺς πολλοὺς μινιάρδες του (...). Ἀριστερά μας, ἡ ὠραία δενδροστοιχία τῆς Σούμπρας (κῆπος τοῦ Πασᾶ)... μακρύτερα κατάρτια καὶ καραβόσκοινα ἔδειχναν πὼς ἐκεῖ εἶταν τὸ λιμάνι τοῦ Μπουλάκ, ὅπου φτάσαμε στίς τέσσερις τὸ ἀπόγευμα.

Δύο πρώην σύντροφοί μας (**) εἶχαν σταλεῖ πρὶν ἀπὸ δύο μῆνες ἀπὸ τὸ Μπαρρῶ κ' ἔμειναν ἐκεῖ μὲ τὴν εἰδηση τῆς διασπορᾶς. Δυὸ ἄλλοι (***) εἶχαν προηγηθεῖ ἀπὸ ὄλους μας προμαντεύοντας τὴ διασπορά μας καὶ μὴ θέλοντας νὰ τὴν περιμένουν. Ὁ Σολιμάν Πασᾶς ἐρχόταν ἀπὸ τὴ Συρία, ὅπου τοὺς εἶχε γνωρίσει. Εἶχαν συμφωνήσει μεταξύ τους νὰ συναντηθοῦν στὸ Κάιρο καὶ πῆγαν γιὰ νὰ κρατήσουν τὴν ὑπόσχεσή τους.

* * *

Σπρωγμένοι ἀπὸ διάφορα συναισθήματα, οἱ Εὐρωπαῖοι ποὺ εἶταν ἐγκαταστημένοι στὸ Κάιρο θέλανε νὰ ἴδουν καὶ ν' ἀκούσουν ἀπὸ κοντὰ ἀνθρώπους, ποὺ μόνο ἀπὸ τὶς ἐφημερίδες εἶχαν μάθει τὸ ὄνομα καὶ τὶς θεωρίες τους. Παρ' ὅλο ποὺ οἱ πρώτοι ποὺ ἔφτασαν πρὶν ἀπὸ δύο μῆνες εἶχαν ἱκανοποιήσει πιά τοὺς πιὸ περιέργους, ὁ ἐρχομὸς τοῦ Ἀρχηγοῦ ὡς τόσο προκαλοῦσε σὲ πολλοὺς ἓνα νέο ἐνδιαφέρον. Τὸν περίμεναν λοιπὸν τὸν Πατέρα.

Ἡ βάρκα μας, πιὸ ἐλαφριά ἀπὸ τὴ δική του, ἢ πιὸ εὐνοημένη ἀπὸ τὸν ἀνεμὸ, τὴν προσπέρασε. Οἱ στολές μας μὲ τὰ χτυπητὰ χρώματα, πάνω στὸ Νεῖλο, ἔπεσαν στὴν προσοχὴ ἐκείνων ποὺ κάνανε περίπατο στὴ δεντροστοιχία τῆς Σούμπρας καὶ ἐκείνων ποὺ περίμεναν τὸν Πατέρα,

(*) Ὁ David, ὁ Lamy καὶ ὁ Tamisier.

(**) Ὁ Alric καὶ ὁ Colin.

(***) Ὁ Urbain καὶ ὁ Cognat.

καί τράβηξαν μερικούς στο λιμάνι του Μπουλάκ όταν φτάσαμε.

Τό λάθος μᾶς ευνόησε γιά νά σχετιστοῦμε ἄμεσα μέ δσους ἔτρεφαν γιά μᾶς ἕνα πιό ἔντονο καί πιό εὐγενικό αἶσθημα καί ὄχι ἀπλή περιέργεια.

Ἄφου πληρώσαμε τούς ναυτες, εἴμαστε ὀλότελα ἔτοιμοι ν' ἀπαντήσοῦμε στοὺς καινούριους μας φίλους καί σ' ὄλα τὰ ἐρωτήματα τούς πού εἶχαν γιά κύριο θέμα τόν ἐρχομό τοῦ Πατέρα. Συγκεντρωθήκαμε γι' αὐτό σ' ἕνα μεγάλο ἀράπικο καφενεῖο στό λιμάνι. Δέν εἶχαν περάσει δυό ὧρες καί οἱ τέσσερες πού εἶχαν ἔρθει πρὶν ἀπό μᾶς, μάθανε τήν ἀφίξη μας καί ἤρθαν (*). Ἐλπίζαμε νά φανεῖ ὡς τὸ βράδι ἡ βάρκα τοῦ Πατέρα καί τὸν περιμέναμε ἐκεῖ. Ἀλλά τοῦ κάκου. Ἐπρεπε νά σκεφθοῦμε γιά κατοικία. Τὸν καθένα μας τὸν πῆρε κάποιος καί ὄλοι μας βρήκαμε ἐγκάρδια φιλοξενία (**). Ἐνας Γάλλος, ἐγκαταστημένος στό παλιό Κάιρο (***) πῆρε τὸν Combes καί ἐμένα. Περιμένοντας τὸν Πατέρα καί τὴν ἀκολουθία του, εἶχεν ἐτοιμάσει ἕνα δωμάτιο γιά δύο ἄτομα καί μᾶς τὸ παραχώρησε.

Ὅλη τὴν ἄλλη μέρα περιμέναμε στό Μπουλάκ μάταια. Μόλις τὴν τρίτη μέρα, 12 τοῦ Νοέμβρη, ἔφτασαν.

Ὁ Πατέρας ἔμεινε στό Σολιμάν-Πασᾶ, στό παλιό Κάιρο. Ὁ Σολιμάν-Πασᾶς εἶχε ἐτοιμάσει στό σπίτι του τὸ διαμέρισμα πού ἐπιθυμοῦσε νά τοῦ προσφέρει(...)

* * *

Τίς δυό μέρες πού μείναμε στὸν κ. Dijon, ὁ Combes καί ἐγὼ πῆραμε ὄλες τίς δυνατές πληροφορίες ἀπὸ πρόσωπα(...) γιά ὄλα τὰ πράγματα πού εἶχαν σχέση μέ τίς χώρες πού θέλαμε νά ἐπισκεφτοῦμε(...) Τίποτ' ἄλλο δέν μᾶς κρατοῦσε πιά παρά μόνο τὰ οἰκονομικά μέσα καί τὰ πιό περιορισμένα θά μᾶς εἶταν ἀρκετά. Οἱ λόγοι τοῦ ταξιδιοῦ μας δέν εἶταν τέτιοι γιά νά ἐνδιαφερθοῦν γι' αὐτὸ δανειστὲς(...) νά ἐργαστοῦμε γιά νά κερδίσομε χρήματα, θά μᾶς χάσομεροῦσε πολύ.

Ὁ ξενοδόχος****(...) μᾶς πρόσφερε τὸ ξενοδοχεῖο του ὡς τὴν ἀναχώρησή μας. Ἀλλοῖμονο! καί τὸ χειρότερο χάνι εἶταν πολὺ γιά μᾶς. Δίναμε λοιπὸν τὴν ἐντύπωση λόρδων; (...) μοῦ ἀπάντησε ἄμέσως πὼς ἡ προσφορά του ἕνα σκοπὸ εἶχε μονάχα: νά νοιώσει τὴν εὐχαρίστηση πὼς μπόρεσε νά μᾶς φανεῖ σὲ κάτι χρήσιμος(...). Δέν χρειάστηκε νά περάσει πολὺς καιρὸς γιά νά ἐκτιμήσομε αὐτὴ τὴν εὐυπόληπτη οἰκογένεια (...). Καί ἀργότερα, ἀναγνωρίσαμε

(*) Οἱ περίεργοι εἶχαν διαλυθεῖ.

(**) Μέχρι νεωτέρας διαταγῆς.

(***) Ὁ κ. Dijon.

(****) Ὁ κ. Zuche, ἰταλός.

ἐπίσης πὼς οἱ εὐρωπαῖοι σ' αὐτὴ τὴν πόλη εἶταν πολὺ ἀπλοὶ καί ἀφελεῖς στοὺς τρόπους. Εἶταν ἐξ ἄλλου πιό προσιτοὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τῆς Ἀλεξάντρειας, ὅπου ἐπικρατεῖ μιά πιό αὐστηρὴ ἐτικέττα (*), ὅπου βρίσκονται ὄλα τὰ γενικά προξενεῖα, οἱ πλουσιώτεροι εὐρωπαϊκοὶ οἴκοι τῆς χώρας, οἱ πρῶτες κυβερνητικὲς θέσεις στό ναυτικὸ καί στό ναύσταθμο καί ὅπου μπορεῖ κανεὶς εὐκολότερα νά ἐξασκήσει μιά τέχνη ἢ ἕνα ἐπάγγελμα (**). Εἶναι εὐνόητο πὼς σχηματίστηκε ἕνα εἶδος κοινωνικῆς ἱεραρχίας ὅπου ἕνας ξένος χωρὶς γνωστὸ ὄνομα καί χωρὶς περιουσία δὲ μπορεῖ εὐκολα ν' ἀνεβεῖ ἐκτὸς ἂν εἶναι ἐφοδιασμένος μὲ συστατικά γράμματα, ὅποτε γίνεται ἄμέσως δεκτὸς στὸν κύκλο ὅπου θέλει νά φιγουράρει. Ἡ ἂν συνδυάζει, μὲ μιά σχετικὴ κοινωνικὴ ἀνεση, κάποια εἰδικότητα πού λείπει ἀπὸ τὸν τόπο καί ἔχει μεγάλη πέραση, ὅπως ἔτυχε μὲ μερικούς ἀπὸ μᾶς(...). Διαφορετικά, φυτοζωεῖς ἀγνοημένοι ἀπὸ τοὺς πάντες.

Ἀντίθετα, στό Κάιρο, πού εἶναι μιά πολιτεία ἐντελῶς ἀνατολίτικη, συγκεντρωμένη σὲ μικρότερη ἔκταση καί ὅπου οἱ εὐρωπαῖοι εἶναι πολὺ λιγότεροι καί, ἐκτὸς ἀπὸ ἐλάχιστες ἐξαιρέσεις, εἶναι μισθωτοὶ ἢ μὲ ποσοστὰ στὰ ἐμπορικὰ γραφεῖα πού μοιάζουν σὰν ὑποκαταστήματα τῆς Ἀλεξάντρειας, δημιουργοῦνται ἐπιτακτικὲς κοινωνικὲς ἀνάγκες πού ταιριάζουν στὴν ἀνθρώπινη φύση (...). Στὴν Ἀλεξάντρεια ἀκόμα καί οἱ γλῶσσες παίζουν τὸ ρόλο τους, ἀνάλογα μὲ τὴ φύση τῶν συναναστροφῶν. Ἐτσι ἡ ἰταλικὴ γλῶσσα ἐπικρατεῖ στὶς ἐμπορικὲς συναλλαγὰς καί ἡ γαλλικὴ στὶς κοσμικὲς συγκεντρώσεις, σὰν ἡ πιό γνωστὴ καί στὶς δυὸ περιπτώσεις.

Στὸ Κάιρο (***) συνηθίζουν νά χρησιμοποιοῦν τὴ γλῶσσα ἐκείνη πού μιλοῦν οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς παρόντες²⁰.

* * *

Πρὶν περάσουν 8 μέρες καί χωρὶς νά τὸ ἐπιζητήσομε, βρήκαμε τὸν τρόπο νά πραγματοποιήσομε τὰ σχέδιά μας. Ἐνῶ περιμέναμε τὴν εὐκαιρία τῶν ἀγγλων πού εἶχαμε συναντήσει, γιὰτὶ μόνο σ' αὐτοὺς μπορούσαμε νά ἐλπίζομε, γνωριστήκαμε μὲ διάφορα σπῆτια καί μεταξὺ ἄλλων καί μὲ τὴν οἰκογένεια Βαβαρουκ, μιά ἀπὸ τίς παλιότερα ἐγκατεστημένες στό Κάιρο οἰκογένειες. Ἐκεῖ γνωρίσαμε κάποιον στενὸ

(*) Στὴν Ἀλεξάντρεια ὑπάρχουν πολλοὶ περισσότεροι εὐρωπαῖοι ἀπὸ κάθε ἐθνικότητα καί μὲ τίς μεγαλύτερες περιουσίες.

(**) Γι' αὐτὸ τὸ λόγο προσεῖλκυσε πολλοὺς βιομηχάνους καί τὰ ἐργοστάσιά τους δίνουν στὴν πόλη ὄψη σχεδὸν εὐρωπαϊκὴ.

(***) Ὅπου στὶς συγκεντρώσεις μιλοῦνται περισσότερες γλῶσσες, ἀκόμα καί ἀράπικα καί ἑλληνικά.

φίλο τοῦ σπιτιοῦ. Εἶταν ἓνας γάλλος ἐπιχειρηματίας, ποῦ ἡ φύση τῶν ἐργασιῶν του τὸν ὑποχρέωνε νὰ ταξιδεύει συνεχῶς τὰ δέκα τελευταῖα χρόνια στὴν Ἄνω Αἴγυπτο, Νουβία, Σουδάν καὶ Σενναάρ.

Ὁ κ. Thibault (ἔτσι λεγότανε), ἀνθρωπος εἰλικρινῆς καὶ ἀνοιχτόκαρδος μὲ συμπαθέστατο παρουσιαστικὸ καὶ πολὺ ὀμιλητικὸς ἀπαντοῦσε σὲ ὅλες τὶς ἐρωτήσεις μας μὲ μεγάλη προθυμία. Ἐξαιρετικὰ καλὰ τὴν κατάστασίν μας καὶ ὅμως δὲν δίστασε νὰ ἱκανοποιῆσῃ τὴν ἐπιθυμία μας. Ἀφοῦ ἐξετάσαμε καὶ ζυγίσαμε ὅλες τὶς περιπτώσεις, ἀποφασίσαμε νὰ φύγουμε καὶ οἱ τρεῖς μαζί μὲ τὸν κ. Thibault θὰ τελειωνε τὶς δουλειές του στὸ Κάιρο, πρῶγμα ποῦ δὲν θὰ ἀργοῦσε περισσότερο ἀπὸ 15 μέρες ἢ τρεῖς ἐβδομάδες τὸ πολὺ. Εἴμασταν γεμάτοι χαρὰ, γιατί ὅλα μᾶς ἔρχονταν εὐνοϊκὰ (...), καὶ περιμέναμε μὲ τὴν πιὸ μεγάλη βεβαιότητα.

Ὅλοι οἱ πρῶν συντροφοὶ μας δὲν ἀργῆσαν, ὁ καθένας μὲ τὴ σειρά του, νὰ βροῦν ἐπίσης μιὰ χρήσιμη ἀπασχόληση ἢ μιὰ θέση στὴν τοπικὴ κυβέρνησι, σύμφωνα μὲ τὶς ἱκανότητές του ὁ καθένας, ἄλλοι σὰν καθηγητὲς τῆς γαλλικῆς γλώσσας ποῦ διδασκόταν στὰ διάφορα σχολεῖα, ἄλλοι σὰν γιατροί, μηχανικοὶ, ἀρχιτέκτονες, μουσικοὶ, λογιστὲς κλπ. Καὶ ἔτσι σκόρπισαν στὶς διάφορες περιφέρειες ὅπου τοὺς καλοῦσαν οἱ ὑπηρεσίες τους.

Στὸ ἀναμεταξύ ὅμως φοροῦσαμε πάντα τὴ στολή μας (...).

Ἡ κοινὴ συμφωνία μας μὲ τὸν κ. Thibault μᾶς ἀνάγκαζε φυσικὰ νὰ τὸν βλέπουμε συχνότερα. Σπάνια περνοῦσαν δυὸ μέρες χωρὶς νὰ μᾶς προσκαλέσει σπῖτι του.

Στὸ σπῖτι ὅπου ἔμενε συγκατοικοῦσαν μαζί του καὶ ἄλλοι δυὸ γάλλοι φίλοι του: ὁ ἓνας, ὁ κ. De Saint-Andre, σεβαστὸ λείψανο τῶν στρατιῶν τῆς Εὐρώπης, ποῦ τὸν φώναζαν «Γερο-Δραγῶνο» σὲ ἀνάμνηση τοῦ παλιοῦ του σώματος, ἐξόριστος μὲ τὰ ἀντίποινα τῆς Παλινόρθωσης, εἶχε ἀναλάβει στὴν ὑπηρεσία τοῦ Πασᾶ τῆς Αἰγύπτου τὸ παλιὸ του ἐπάγγελμα ποῦ τὸ εἶχε ἄλλοτε ἐγκαταλείψει γιὰ νὰ ὑπηρετῆσῃ τὴν πατρίδα του. Εἶταν φαρμακοποιὸς καὶ τὸν εἶχαν ἀνακαλέσει ἀπὸ τὴν Κρήτη ὅπου ἐξασκοῦσε ἐπὶ τρία χρόνια τὸ ἐπάγγελμα του, γιὰ νὰ πάει στὸ στρατόπεδο τῆς Dongola (Ἄνω Νουβία) νὰ ἀντικαταστήσῃ ἓνα συνάδελφό του ποῦ εἶχε τελευταίως ἐγκαταλείψει αὐτὴ τὴ θέση (...). Εἶταν ὁ ἄλλος φίλος ποῦ ἔμενε καὶ αὐτὸς στὸ σπῖτι τοῦ κ. Thibault.

Τίποτα δὲν μπορούσε νὰ φανεῖ πιὸ καινούργιο στὰ μάτια μας ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸ αὐτοῦ τοῦ σπιτιοῦ (...). Αὐτοὶ οἱ κύριοι εἶχαν ὁ καθένας τους τὴ συντροφὴ του: εἶταν τρεῖς ἀφρικανέες: ἡ μιὰ ἀπὸ τὴν ἐπαρχία Μπορνου εἶταν ἡ συντροφὸς τοῦ κ. Thibault, ἡ ἄλλη ἀπὸ τὸ Σενναάρ τοῦ κ.

De Saint-Andre καὶ ἡ τρίτη ἀπὸ τὴν Ἄβησσυνία τοῦ κ. Martin, τοῦ τρίτου φίλου. Ἡ τελευταία δὲν εἶταν μαύρη ὅπως οἱ ἄλλες δυὸ (...).

Οἱ γυναῖκες, συνηθισμένες νὰ ζοῦνε μὲ εὐρωπαίους, δὲν εἰδείξαν καμμιά ἀμηχανία μαζί μας. Μικρὲς κοπέλλες σκλάβες τὶς περιποιούσαν, ἀφοῦ προηγούμενα εἶχαν οἱ ἴδιες περιποιηθεῖ τοὺς ἀντρες, σύμφωνα μὲ τὸ ἀνατολίτικο ἔθιμο. Ὅλοι τρώγανε καταγῆς καθισμένοι σταυροπόδι ἀπάνω σὲ χαλιά ἢ ψάθες (...).

* * *

Οἱ περιστάσεις δὲν στάθηκαν τόσο εὐνοϊκὲς γιὰ τὶς ἐπιθυμίες μας. Τρεῖς ἐβδομάδες ἀργότερα ὁ κ. Thibault δὲν εἶχε ἀκόμα τελειώσει τὶς δουλειές του. Ἐπρεπε νὰ ἐγκαταλείψουμε τὶς συμφωνίες μας. Ὁ Combes θέλησε νὰ φύγῃ μὲ τὸν κ. De Saint-Andre ποῦ εἶταν ἔτοιμος (...). Ὁ κ. Thibault εἶταν παριζιάνος, ὅπως καὶ γώ, καὶ ἡ κοινὴ καταγωγὴ μᾶς εἶχε ἐνώσει. Μερικὲς μέρες νωρίτερα ἢ ἀργότερα δὲν ἔπαιζαν ρόλο ἀφοῦ θὰ πετύχαινα κάτι καλύτερο. Ὑστερα θὰ πήγαινε καὶ πιὸ μακριὰ καὶ ἡ εἰδικότητά μου σὰν παλιοῦ βιομηχάνου μπορούσε νὰ μὲ κάνει χρήσιμο κοντά του.

Ὅλοι αὐτοὶ οἱ λόγοι συνδυάζονταν μὲ τὶς κοινὲς ἐπιθυμίες τοῦ Combes καὶ τὶς δικές μου. Ἐτσι ἐκεῖνος ἔφυγε μὲ τὸν ἀνθρώπο τῆς προτίμησής του στὰ τέλη τοῦ Νοέμβρη καὶ ἐγὼ ἔμεινα πιά μόνος.

Ἀπὸ τὶς συνομιλίες μου μὲ τὸν κ. Thibault, ποῦ μοῦ ἐμπιστευόταν χωρὶς περιστροφές ὅλες τὶς ὑποθέσεις του, κατάλαβα πὼς ἡ ἀναχώρησή μας θὰ ἀργοῦσε ἀκόμα πολὺ. Παρ' ὅλες τὶς ἀδιάκοπες περιποιήσεις τῆς οἰκογενείας Zuchi, φοβόμουνα μήπως τοὺς εἶχα κουράσει ἀπὸ ἀσυλλόγιστη ἐκ μέρους μου κατάχρηση τῆς καλοσύνης τους. Ἀρχισα νὰ σκέφτομαι μὲ ποιὸν τρόπο θὰ τοὺς εἰδείχνα τὴν εὐγνωμοσύνη μου ἀπαλλάσσοντάς τους ἀπὸ τὸ βάρος τῆς παρουσίας μου (*). Καμμιά φορὰ συνώδευα τὸν κ. Dubesay στὸ Μουλὰκ. Ὁ γάλλος αὐτός, σὰν διευθυντὴς τοῦ κυβερνητικοῦ τυπογραφείου, ποῦ εἶταν κοντὰ στὸ λιμάνι, εἶταν ἀπὸ κείνους ποῦ μᾶς εἶχαν ὑποδεχθεῖ ὅταν πρωτοφτάσαμε. Τὸ κυριότερο προτέρημά του εἶταν μιὰ κερδιά χρυσῆ, ἱκανὴ γιὰ τὴ μεγαλύτερη ἀφοσίωση ὅταν σ' ἀγαποῦσε (...).

Συναντήσαμε στὸ λιμάνι κάποιον φίλο του. Εἶταν Ἕλληνας ἀπὸ τὴ Σμύρνη, μὰ πολὺ νέος εἶχε πάει στὴ Γαλλία γιὰ σπουδές. Στὰ τελευταῖα χρόνια τῆς Αὐτοκρατορίας εἶχε διοριστεῖ στὴν ὑπηρεσία τῶν

(* Μποροῦσα ν' ἀπευθυνθῶ στοὺς δυὸ φίλους μου, μὰ ἐκτός ποῦ οἱ δουλειές τους κρατοῦσαν ὅλη τὴ μέρα ἔξω ἀπὸ τὸ σπῖτι τους, ἡ ἀνατολίτικη ζωὴ τους ἔκανε ἀδιάκριτη τὴν παρουσία μου ὅσο θὰ λείπανε. Εἶχαν χαρῆμι. Γι' αὐτὸ ἀπέφυγα νὰ πάω σπῖτι τους.

ἐκτάκτων τηλεγραφημάτων τῆς Πρεσβείας στὴν Κωνσταντινούπολη. Τὸν πέρασα γιὰ γάλλο καὶ σὲ ὄλα τὰ σημεῖα ποὺ θίγαμε στὴν ὁμιλία μας (*) δὲν πρόδιδε καθόλου τὴν ξένη καταγωγή του (...). Ἐννιά χρόνια τώρα, ποὺ βρισκόταν στὴν Αἴγυπτο διεύθυνε ἕνα μεγάλο κτῆμα τρία μίλια νοτιο-δυτικά τοῦ Καΐρου (...) εἶχε συνεταιριθῆ με δύο συμπατριῶτες μου ἐμπόρους στὸ Καΐρο, ἢ συμμετοχὴ του στὸ ἑταιρικό κεφάλαιο ἀντιπροσωπευόταν ἀπὸ τὶς ἀγροτικές του γνώσεις καὶ τὴ διεθυντική του ἐργασία. Μὲ τὶς προσωπικὲς του φροντίδες ἔχτισε καὶ ἕνα ἀγροτικό σπίτι (...). Ἐργένης καὶ ἀφοσιωμένος στὴ δουλειά του, ἐρχόταν τότε τότε στὴν πόλη γιὰ νὰ διασκεδάσει τὴ μοναξιά του. Γρήγορα ἔμαθε κι' αὐτὸς τὰ σχέδιά μου. Μὲ κάλεσε ἀμέσως με τὸν εὐγενικότερο τρόπο νὰ περάσω κοντά του στὴν ἐξοχὴ τὶς μέρες τῆς σχολῆς μου (...). Μὲ τὴν ἐνθάρρυνση τοῦ κ. Dubray δέχτηκα χωρὶς ἀμφιταλαντεύσεις τὴν εὐγενική αὐτὴ πρόσκληση, ποὺ γιὰ χίλιους λόγους ταίριαζε περίφημα με τὰ δειρά μου σχετικά με τὸ ξενοδοχεῖο.

Τὴ μεθεπομένη, 15 Δεκεμβρίου, μετακόμισα στὸ μικρὸ χωριὸ Σολιμάνι ὅπου ἦταν τὸ κτῆμα του (...).

(Μετὰ τὴν περιγραφή τοῦ κτιρίου καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ του, συνεχίζει:)

«Ἀνέβηκα καὶ βρῆκα τὸν κ. Μαργώνη (Δημήτριος) μαζί με κάποιον συνεταιῖρο του, τὸν κ. Bargilly, ποὺ εἶχε ἔρθει μαζί του ἀπὸ τὴν πόλη. Μὲ περίμεναν. Ἡ γαλλικὴ γλῶσσα εἶταν ἕξ Ἰσοῦ γνωστὴ καὶ στὸν δεύτερο ὅσο καὶ στὸν κ. Μαργώνη. Στους τρόπους τοὺς κυριαρχοῦσε ἡ μεγαλύτερη ἀπλότητα καὶ ἀμέσως ἔνοιωσα ἀπόλυτη ἀνεση».

(Ἐξῆς ἀκολουθεῖ ἡ περιγραφή τοῦ ἀγροκτῆματος καὶ τῶν ἐγκαταστάσεών του: ἡ αὐλὴ με τὰ πουλερικά, ἡ ἀποθήκη με τὰ γεννήματα, τὰ κτίρια καὶ τὰ παραρτήματα, τὰ χωράφια καὶ ἡ ἐξοχὴ, τὰ λειβάδια με τὰ βόδια καὶ τὶς ἀγελάδες... ὄλα ἐκεῖνα ποὺ ἐνθουσιάζουν ἕναν ἀπόστολο τῆς «ἀποικιοποίησης»).

Τώρα περνοῦμε στὴ συνέχεια τῶν προηγουμένων φύλλων: πρόκειται γιὰ ἕνα τετράδιο - ἡμερολόγιο με 44 σελίδες, μὰ μόνο οἱ σελίδες 2 - 19 εἶναι γραμμένες. Εἶναι κρατημένο μέρα με τὴ μέρα καὶ οἱ σημειώσεις του, ποὺ εἶταν ἀρχικὰ γραμμένες με μολύβι, εἶναι περασμένες ἀπὸ πάνω με μελάνι γιὰ δεύτερη φορά. Στὴ σελίδα 1 ποὺ χρησιμοῦμαι γιὰ ἐξώφυλλο εἶναι γραμμένοι οἱ ἀριθμοὶ 1833 - 1834 καὶ μερικὰ σκίτσα μόλις χαραγμένα (ξεχωρίζεις ἕναν εὐρωπαϊό, ἴσως νὰ εἶναι σαινσιμονιστής, ποὺ τὸν κατασπαράζει ἕνα θηρίο, πιθανὸν ἕνας κροκόδειλος). Ἡ σελίδα 2 ἔχει διά-

φορα ὀνόματα ἀπὸ τὶς ταξιδιωτικὲς γνώριμες τοῦ συγγραφέα, ὅπως: «Dubray, ὑπάλληλος στὸ κυβερνητικὸ τυπογραφεῖο, Κυρία Daut, στὸ Καΐρο. Οἰκογένεια Barbe-roux, στὸ Καΐρο. Κορ Souque, μαίτρ ντ' ὀτέλ τῆς Εὐρώπης. Δημήτριος Μαργώνης, κτηματίας στὸ Σολιμάνι, Ἕλληνας. Κορ καὶ Κα Bargilli, οἰκογένεια Μιχαλάκη, ὄλοι Ἕλληνες, συνεταιῖροι τοῦ Μαργώνη καὶ ἔμποροι στὸ Καΐρο κλπ.» (Πρέπει νὰ σημειωθῆ πὺς ἡ ὀρθογραφία τῶν κυρίων ὀνομάτων δὲν εἶναι πάντα ἡ ἴδια).

Οἱ σημειώσεις αὐτὲς δίνουν πληροφορίες τοῦ ταξιδιοῦ καὶ τῆς παραμονῆς τοῦ συγγραφέα στὸ Σουδάν (ὡς τὸ Κορντοφάν μεσ' ἀπὸ τὸ Ντόγκολα). Σταματοῦν τὸν Αὐγουστο 1836, τὴν ἐποχὴ ποὺ ὁ συγγραφέας ἐπιστρέφει στὴ Ντόγκολα. Οἱ μικρολεπτομέρειες ποὺ ἀναφέρονται μᾶς φωτίζουν σχετικά με τὴ ζωὴ καὶ τὶς ἀσχολίες αὐτοῦ τοῦ σαινσιμονιστῆ. Σταχυολογοῦμε μερικὰ ἀποσπάσματα:

«1833.—Ἀπὸ τὸ μῆνα Δεκέμβριο ὡς τὸν Ἀπρίλη 1834 παραμονὴ στὸ Δημήτριο Μαργώνη. Σύνδεσμος με τοὺς κ.κ. Bargilli καὶ Μιχαλάκη, τοὺς συνεταιῖρους του καθὼς καὶ με τὶς γυναῖκες τους καὶ τὶς οἰκογένειές τους. Ἀσχολίες στὸν κῆπο χωρὶς ἐνδιαφέρον, με σκοπὸ μᾶλλον ψυχαγωγικό. Κυνήγι, ἐπισκέψεις με τὸ Δημήτρη στὶς γειτονικὲς ἀγορές. Ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ εὐχάριστες συγκεντρώσεις με τοὺς συνεταιῖρους του καὶ τὶς οἰκογένειες τους, ἢ με μερικοὺς φίλους του ἀπὸ τὸ Καΐρο. Περίπατοι στὸ Καΐρο κλπ. Προσπάθεια νὰ μάθω ἀραβικὲς λέξεις. Διύλιστήριο, βιομηχανικὰ μέσα πολὺ περιορισμένα, βιομηχανία πολὺ καθυστερημένη. Παρατηρήσεις διάφορες πάνω στὴ ζωὴ τοῦ λαοῦ. Σκέψεις».

Ἐξῆς, στὶς 7 τοῦ Ἀπρίλη, ἐγκαταλείπω τὸ Σολιμάνι καὶ φεύγω γιὰ τὸ Σουδάν με τὸν Τιμπώ, τελειώνω διάφορες δουλειές, γράφω πολλὰ γράμματα γιὰ τὴ Γαλλία, ἀποχαιρετῶ τοὺς φίλους μας τοῦ Καΐρου καὶ τελικὰ μπαρκάρω με τὸν Τιμπώ στὸ Τουράχ, στὶς 16 τὸ βράδυ, ἀφοῦ πρωτῆτερα ἀποχαιρέτησα τὸν Πατέρα ποὺ ἔμενε στὸ παλιὸ Καΐρο (...). Φτάνω τὸ πρωὶ στὶς 27 στὸ Ντεσσενέτ (...), στὴ Ντζέντα στὶς 29 (...), τὴν ἐπομένη τὸ μεσημέρι ἀφίξη στὸ Λουξορ, ἐπίσκεψη στὰ ἐρείπια τῶν Θηβῶν, ἀποψη τοῦ μεγάλου ὀβελίσκου ποὺ μένει χῆρος ἀπὸ τὴ σύντροφό του (...).

Στὶς 12 Ἰουνίου φτάνουμε στὴ Ντόγκολα. Ὁ κ. Drouard γιατρός, καὶ ὁ κ. Saint-Andre (ἢ Dragon), φαρμακοποιός, καὶ οἱ δύο στὴν ὑπηρεσία τοῦ στρατοπέδου, μᾶς φιλοξενοῦν σπίτι τους.

Στὶς 2 Αὐγούστου ἀφίξη στὸ Barra (...) καὶ στὸ Cordofan (...). Οἱ εὐρωπαῖοι ποὺ εἶναι στὴν ὑπηρεσία τοῦ στρατοπέδου ἤρθαν νὰ μᾶς προῦπαντήσουν. Εἶταν ὁ Vi-

(*) Σχετικὰ με τὸ παλιὸ Παρίσι καὶ διάφορα μέρη τῆς Γαλλίας.

goureur, προγυμναστής γάλλος, Λάσκαρης, φαρμακοποιὸς Ἕλληνας ποὺ μιλοῦσε καλὰ τὰ γαλλικὰ καὶ Τίραν ὑποβοηθὸς φαρμακοποιὸς γάλλος (...).

Τέσσερες μῆνες παραμονὴ στὸ Κορντοφάν. Ἐπιστροφή στὴ Ντόγκολα. Παραμονὴ ἕξ μῆνες στὴ Ντόγκολα (...). Ἄνία μιᾶς

τόσο μακρυᾶς παραμονῆς χωρὶς δουλειά. Μεγάλες καταστροφές ἀπὸ τὴν πανούκλα στὸ Κάιρο (...). Ἀναχώρηση ἀπὸ τὴ Ντόγκολα στὶς 3 Αὐγούστου (...). Ἀφιξη στὸ Quadi-Alpha στὶς 22 (...).

Τὸ ἡμερολόγιο σταματᾷ σ' αὐτὴ τὴ χρονολογία.

IV

Τὸ ἐρώτημα ποὺ μπαίνει τώρα καὶ ὅπου πρέπει ν' ἀπαντήσουμε, εἶναι σὲ ποιὸν ἀνήκουν οἱ σημειώσεις αὐτές ποὺ δημοσιεύσαμε παραπάνω. Ἡ ἀπάντηση δὲν εἶναι δύσκολη.

Ὁ συγγραφέας πρέπει προφανῶς ν' ἀναζητηθεῖ ἀνάμεσα στοὺς ὀχτῶ «ἀποστόλους» τῆς δεύτερης ἀποστολῆς στὴν Αἴγυπτο, δηλαδὴ στοὺς: Machereau, Marechal, Lamy, Charpin, Combes, Colin, Tamisier καὶ Reboul (βλέπε τὴ σημείωση τοῦ συγγραφέα στὴν ἀρχὴ τῶν σημειώσεων). Ἀπὸ τὸ κείμενο βγαίνει πῶς ὁ συγγραφέας ἔκανε τὸ 1833-1835 τὸ ταξίδι ἀπὸ τὸ Νεῖλο ὡς τὸ Σουδάν. Ὅτι τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1834 εἶταν στοὺς Ἕλληνες τοῦ Σολιμάνι (Ἄνω Αἴγυπτος), ὕστερα ἔμεινε τέσσερες μῆνες στὸ Κορντοφάν (Σουδάν) καὶ ἐπιστρέφοντας ἔμεινε ἕξ μῆνες στὴ Ντόγκολα. Ξαίρουμε ἀκόμα, πάντα ἀπὸ ἐτοῦτες ἐδῶ τὶς σημειώσεις, πῶς ὁ συγγραφέας ταξίδεψε ὡς τὴν Ἄνω Αἴγυπτο μαζὶ μετὸν Combes (βλέπε τὶς σημειώσεις: «Ἀνακοινώνοντας οἱ μὲν στοὺς δὲ τὰ σχέδιά μας βρεθήκαμε ὁ Combes κ' ἐγὼ νὰ ἔχουμε τὸ ἴδιο σχέδιο. Ἀπὸ καιρὸ εἶχαμε ἀποφασίσει νὰ ἐπιχειρήσουμε ἕνα ταξίδι στὴν Ἄνω Αἴγυπτο κλπ.»).

Ἄλλὰ ξαίρουμε ἐπίσης πῶς συνταξιδιώτης τοῦ Combes εἶταν ὁ Reboul²¹. Ξαίρουμε ἀκόμα πῶς ὁ Reboul πῆγε στὴ Dongola στὰ 1835 ἀπὸ τὸ γράμμα τοῦ στὸν Πατέρα²². Τέλος, ξαίρουμε πῶς ὁ Reboul πέθανε κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ δεύτερου ταξιδιοῦ του στὸ Σουδάν²³.

Γιὰ νὰ ἔχουμε μιὰ ἀκόμα ἀπόδειξη, συγκρίναμε τὸ γραφικὸ χαρακτήρα τῶν σημειώσεων ποὺ δημοσιεύσαμε παραπάνω μετὸ γραφικὸ χαρακτήρα μιᾶς ἐπιστολῆς τοῦ Reboul²⁴—τῆς ἐπιστολῆς ποὺ ἔγραψε καὶ ἔστειλε στὴ Sophie Lambert (Fonds Enfantin, 7774). Καὶ χωρὶς καμμιά ἀξίωση γραφολογικῆς ἀνάλυσης, ποὺ ἐξ ἄλλοῦ μᾶς φαίνεται τελείως περιττὴ, διαπιστώσαμε πῶς οἱ δύο γραφικοὶ χαρακτήρες ὀφείλονται στὸ ἴδιο χέρι.

Ἐπειὴ ἀπ' ὅσα ἀναφέραμε, πιστεύουμε πῶς δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξει οὔτε ἡ ἐλάχιστη ἀμφιβολία πῶς τὰ τετράδια ποὺ δημοσιεύσαμε πρέπει νὰ θεωρηθοῦν πῶς ἀνήκουν, δίχως ἀμφισβήτηση, στὸ Reboul καὶ νὰ ταξινομηθοῦν μαζὶ μετὰ τὰ δικά του χαρτιά.

Γ. Δ. ΖΙΟΥΤΟΣ

²¹ Ἡ μελέτη δημοσιεύθηκε στὸ περιοδ. «Revue d'histoire économique et sociale» 1951 καὶ μεταφράστηκε ἀπὸ τὴν κ. Χ.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

15. Παραλλαγή τῆς φράσης μέσα σὲ ἀγκύλες:

«Ἀπάνω σὲ ποιά δεδομένα νὰ στηρίζουμε τὶς χτυπητὲς ἐκείνες ἀναλογίες, ποὺ θὰ τοὺς ἀποκάλυπταν τὸν κοινὸ σύνδεσμο ὅλων τῶν μελῶν τῆς ἀνθρώπινης κοινωνίας; Πῶς νὰ πλησιάσει κανεὶς τὴν πίστι ἑνὸς λαοῦ χωρὶς νὰ ἔχει ψηλαφήσει γιὰ καιρὸ τὸ ἔδαφος ποὺ τὸν εἶδε νὰ γεννιέται, χωρὶς νὰ ἔχει νοιώσει ἀπὸ πολὺ κοντὰ τὴν ἐστία ποὺ πρωτοάναψε αὐτὴ ἡ πίστι; Χωρὶς γνώση τοῦ τόπου, τοῦ χρόνου καὶ τῆς ὀργάνωσης ἑνὸς λαοῦ, πῶς εἶναι δυνατό νὰ ἐκτιμήσεις τὶς τάσεις του καὶ νὰ τὶς κάνεις νὰ συγκλίνουν πρὸς μιὰ κοινὴ βέβαια σὲ ὅλους τοὺς λαοὺς ἀρχή, μὰ ποὺ ποικίλλει τόσο πολὺ στὴν ἠθικὴ, πνευματικὴ καὶ φυσικὴ ἐφαρμογὴ τῆς, τόσο ὅσο καὶ κάθε κλίμα, κάθε ἔδαφος, οἱ ἀνάγκες κάθε λαοῦ καὶ κάθε ἀτόμου.»

16. Παραλλαγή τῆς φράσης μέσα σὲ ἀγκύλες:

«Καὶ αὐτὰ γιὰ τὸ μορφομένο καὶ συνετὸ τμήμα τοῦ πληθυσμοῦ. Τί θὰ συμβεῖ ὅμως ὅταν θὰ πρόκειται γιὰ τὶς μάζες ποὺ ἐπηρεάζονται τόσο πολὺ ἀπὸ τὸ χρόνο καὶ τὴ συνήθεια καὶ ποὺ τὰ μοναδικὰ διδάγματα ποὺ καταλαβαίνουν εἶναι τὰ ἐποικοδομητικὰ παραδείγματα ποὺ ἀπὸ καιρὸ καὶ χωρὶς διακοπὴ ἐφαρμόζονται; Μόνο λοιπὸν τὸ πέρασμα τοῦ καιροῦ μπορεῖ νὰ δώσει σ' ἕνα λαὸ νέες συνήθειες, ποὺ μιὰ δημόσια ἐκπαίδευση εὐνοεῖ σιγά-σιγά τὴν ἐκκόλαψη. Χρειαζέται λοιπὸν μιὰ κοινωνία καὶ ἕνα ἀγαπημένο ὄν γιὰ νὰ ἐπιδράσει ἀπάνω τῆς ἀποτελεσματικά. Πῶς ὅμως νὰ πετύχει κανεὶς αὐτὸ τὸ τεράστιο πλεονέκτημα ἂν δὲν ζήσει ἀρκετὸν καιρὸ τὴν ἴδια τῆς τῆ ζωῆ, ἂν δὲν ἔχει αἰστανθεῖ καὶ μοιραστεῖ μαζὶ τῆς τῆ φύση τῶν συμπαθειῶν τῆς, ἂν δὲν ἔχει κάνει κτῆμα του τῆ γλώσσα τῆς, ἂν δὲν ἔγινε μέλος τῆς κατὰ κάποιον τρόπο, ἂν δὲν ἔχει μπεῖ σὲς λεπτομέρειες τῆς δημόσιας καὶ ἰδιωτικῆς τῆς

ζωῆς, ἂν δὲν ἔχει μέσα του ἓνα ἤρεμο καὶ ὑπομονετικὸ θάρρος, πὺ νὰ τροφοδοτεῖται ἀπὸ φλογεροὺς γιὰ μιὰ καλύτερη ζωὴ πόθους, πὺ νὰ μποροῦν ὁμως νὰ ταιριάσουν μὲ τίς ὀργανωτικὲς τάσεις τοῦ λαοῦ ὅπου ζεῖ; Τὰ συστατικὰ στοιχεῖα ἑνὸς λαοῦ δὲν ἔχουν καμμιὰ σχέση μὲ τὰ στοιχεῖα ἑνὸς ἄλλου λαοῦ. Ὅσο περιέργη κι ἂν φαίνεται ἡ μελέτη, ὅμως τόσο ὄροι ἐπιτυχίας ἔχουν δώσει μερικὰ παραδείγματα, πὺς μόνον μὲ τὸν καιρὸ καὶ μὲ ἐπίμονη ἐπιδίωξη τοῦ σκοποῦ πὺν τέθηκε, εἶναι δυνατό νὰ ἀποκτηθεῖ ἡ ἰθαγενεποίησις ἐκείνη πὺν εἶναι αὐστηρὰ ἀπαραίτητη γιὰ τέττα ἔργα. Χρειάζεται πάντα ν' ἀφιερῶσαι κανεῖς ἓνα τμήμα τῆς ζωῆς του καὶ μάλιστα τῆ ζωῆ του ὁλόκληρη, ἀνάλογα μὲ τὴν ἔκτασι τοῦ ἔργου πὺν σχεδίασε, ἓνα πολὺ ἢ λίγο μελετημένον σχέδιον καὶ τὴ σπουδαιότητα καὶ τὴ χρησιμοποίησι τῶν ἀπαραιτήτων γιὰ ἐκτέλεσι οἰκονομικῶν πόρων.»

17. Παραλλαγή τῆς φράσης μέσα σὲ ἀγκύλες:

«Νὰ ἀντικαταστήσουμε τὴ διδασκαλία μὲ τὴ σκέψη ἢ τὴ μελέτη, ν' ἀποκτήσουμε ἀντὶ νὰ ξεδεύουμε, ν' ἀφήσουμε τὸ λόγο καὶ νὰ προτιμήσουμε τὴ σιωπὴ, ἐξακολουθώντας (μιὰ λέξι

δυσανάγνωστη) νὰ βάζουμε σὲ κάθε μας πράξι τὴ σφραγίδα τῆς πίστεως μας.»

18. Παραλλαγή τῆς φράσης μέσα σὲ ἀγκύλες:

«πὺν τὸν εἶχαμε γιὰ λίγο ἐγκαταλείπει, ὅπως εἶχε συμβεῖ καὶ ἀνάμεσα στοὺς ἀποστόλους τῆς Σμύρνης μὲ τὸ Μπαρρῶ.»

19. Ἡ περικοπὴ μέσα στὶς ἀγκύλες δὲν ἀναφέρεται στὸ Β κείμενον.

20. Ἀκολουθοῦν λεπτομέρειες γιὰ τὴ ζωὴ τῆς κοινωνίας τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τοῦ Καίρου, γιὰ τὰ κουτσομπολιὰ κλπ.

21. Βλέπε Chatlety, στὸ ἴδιον ἔργο, σελ. 255,

22. Ἐπιστολὴ τοῦ Reboul στὸν Père Enfantin (F. Enf. 7774—Corresp. τόμ. 111).

23. Ὁ Enfantin ἔχει προσθέσει, στὴν ἐκθεσὴ του γιὰ τὸ Σουέζ, τὸν κατάλογο τῶν συνεργατῶν του πὺν θεωροῦνταν πὺς πῆραν μέρος στὴν ἀποστολὴ τῆς Αἰγύπτου. Σ' αὐτὸν τὸν κατάλογο ἀναφέρεται καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Reboul μὲ τὴν ἐξῆς σημείωσι: «ἔμπορος, πέθανε κατὰ τὸ δευτέρον ταξίδι του στὸ Rennaar». Βλέπε Oeuvres de St. Simon et d'Enfantin, κλπ. τόμος XII σελ. 15.

